

LADA TURATO

MINISTARSTVO KULTURE
KONZERVATORSKI ODJEL U RIJEKI
HR - 51000 RIJEKA, UZARSKA 12

PREGLEDNI ZNAJSTVENI ČLANAK

UDK 711.424.77 (497.5 RIJEKA) "1700/1800"

TEHNIČKE ZNAJSTOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM
2.01.04 - RAZVOJ ARHITEKTURE I URBANIZMA
I OBNOVA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVAĆEN: 25. 05. 2004. / 19. 01. 2005.

MINISTRY OF CULTURE
CONSERVATION DEPARTMENT IN RIJEKA
HR - 51000 RIJEKA, UZARSKA 12

SUBJECT REVIEW

UDC 711.424.77 (497.5 RIJEKA) "1700/1800"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING
2.01.04 - DEVELOPMENT OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING
AND RESTORATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 25. 05. 2004. / 19. 01. 2005.

GOMILA – SJEVEROZAPADNI DIO RIJEČKOGA STAROGA GRADA

ANALIZA ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKOG RAZVOJA GOMILE OD 18. DO 19. STOLJEĆA

GOMILA – NORTH-WESTERN PART OF RIJEKA'S OLD TOWN

ANALYSIS OF URBAN AND ARCHITECTURAL DEVELOPMENT OF GOMILA BETWEEN THE 18TH AND 19TH CENTURIES

GOMILA
REKONSTRUKCIJA
RIJEKA
URBANI RAZVOJ

GOMILA
RECONSTRUCTION
RIJEKA
URBAN DEVELOPMENT

Autorica analizira prostor Gomile, koja se nalazi na sjeverozapadnom dijelu riječkoga Staroga grada, a kojega je gradnja počela tijekom 18. stoljeća. Putem prikaza i planova grada Rijeke pokušava dobiti uvid u izgled i karakter ovog prostora koji krajem 19. i u 20. stoljeću doživljava polagano propadanje. U ovom se radu pokušava sagledati vrijednost Gomile kao sastavnog dijela riječkoga Staroga grada, koja je danas prazan prostor na kojem se nalazi parkiralište i nekoliko ruševnih kuća, a priprema se njegova rekonstrukcija.

This paper deals with the analysis of Gomila situated in the north-west of Rijeka's Old town. Its construction began in the 18th century. Plans of Rijeka provide an insight into the appearance and character of this area which in the late 19th and in the 20th centuries fell into decline. This paper aims to examine the value of Gomila as an integral part of Rijeka's Old town. Nowadays this vacant lot with a few dilapidated houses serves as a carpark. Its reconstruction is being prepared.

Uvod

INTRODUCTION

U laskom u 18. stoljeće grad Rijeka doživljava velike promjene koje su se bitno odrazile i na novi izgled grada. Proglašavanje Rijeke, zajedno s Trstom, „slobodnim kraljevskim lukama” 1719. godine stvorilo je nove okolnosti koje su se odražavale u jakom razvoju pomorstva i trgovine te urbanizaciji grada izvan gradskih zidina. Ova je činjenica rezultirala izgradnjom *Civitas Nove*, tj. početkom intenzivnog širenja grada izvan njegovih srednjovjekovnih bedema. Izgradnju riječkoga novoga grada inicirala je carica Marija Terezija, i to ne samo u Rijeci nego, primjerice, i u Trstu, gdje se umjesto na nasutoj morskoj obali, zatrpavanjem solana stvaraju tereni za izgradnju *Borga Teresiana*, novoga predgrada.

Izgradnjom novoga grada ispred riječkih gradskih zidina mijenjaju se okolnosti i za prostor unutar njih. Ustaljene gradske funkcije koje su se dotad odvijale u Starom gradu prenose se izvan srednjovjekovnoga gradskog perimetra. Tako polagano dolazi do degradacije prostora unutar gradskih zidina koje se krajem 18. stoljeća i ruše. Zbog tih razloga, tijekom 19. stoljeća riječki Stari grad polagano mijenja svoj izgled i karakter te postaje stambeni prostor minorne kvalitete. U njemu žive uglavnom obrtnici, sitni trgovci, ribari i težaci.

Budući da u 19. stoljeću, naročito u njegovoj drugoj polovici kada postaje dio Mađarske države, Rijeka doživljava velik graditeljski procvat, iniciran sveobuhvatnim razvojem pomor-

stva, industrije i trgovine, a Stari grad sa svojim lošim sanitarnim uvjetima postaje velik problem gradskim vlastima. Iz toga se razloga u drugoj polovici 19. stoljeća javljaju prvi pokušaji planske sanacije Staroga grada u kojem su sve lošiji stambeni i higijenski uvjeti. Planovi regulacije i proširenja grada Rijeke uvijek su zahvacali i problem Staroga grada, i to uglavnom u smjeru njegova rušenja. Smjernice rušenja u sklopu tih planova bile su vrlo konkretne, tako da prve zgrade nestaju početkom 20. stoljeća, kada se ruše zgrade po njegovu obodu, kao što je bio ženski benediktinski samostan građen još u 17. stoljeću, Slogin kula iz 16. stoljeća te isusovački kolegij i seminar, također iz 17. stoljeća. Ipak, najveća rušenja riječki Stari grad doživljava nakon Drugoga svjetskog rata, kada nestaje velik dio stambene arhitekture.

Danas su u riječkom Starom gradu znatno porušena tri njegova dijela: Gomila, predjel na njegovu sjeverozapadnom kraju, zatim Grivica, središnji dio, i prostor na kojemu se nalazio ženski benediktinski samostan, tj. njegov istočni dio. Na ovim se mjestima predviđa nova izgradnja koja će se, u skladu s novim planovima donesenim u posljednjem desetljeću, pokušati vezati na tradicionalnu arhitekturu. Arhitektonsko-urbanistička rekonstrukcija Staroga grada je u tijeku, ali možemo utvrditi da je kontinuitet očuvanja tradicionalne povijesne jezgre prekinut i da je veliki dio Staroga grada zauvijek nestao. Gomila, kao njegov sastavni dio, samo je najočitiiji primjer toga procesa.

GOMILA

GOMILA

Gomila je indikativan naziv za predjel riječkoga Staroga grada koji se nalazi na njegovu sjeverozapadnom dijelu. Smještena je na prirodnom uzvišenju koje je danas omeđeno, s istočne strane, Ulicom Stara vrata i Trgom pod kaštelom, dok južnu granicu Gomile čini Ulica Šime Ljubica, a Supilova ulica i Ulica žrtava fašizma zatvaraju je s njene zapadne i sjeverne strane. Do 18. stoljeća gradske su zidine s Kirin i Slogin kulom činile zapadnu i sjevernu granicu toga predjela. Trakt sjevernih zidina između zgrade Vojne policije i Sudbene palače nije ni do danas u potpunosti porušen, pa razdvaja Gomilu od Ulice žrtava fašizma i ostalih dijelova grada. Gomila je i danas jedan od najlošije istraženih dijelova grada, tako da je još uvijek upitna njena prošlost i podrijetlo imena.

Izvadak riječi „gomila” iz Etimološkog rječnika daje nam uvid u njeno značenje, pa iz toga možemo zaključiti da bi naziv toga lokaliteta zaista mogao u svom izvoru značiti npr. „veliku hrpu kamenja” ili „pustu neplodnu

zemlju”.¹ Ovo posljednje već je manje vjerojatno ako znamo da su od kraja 18. stoljeća na Gomili građene kuće, na kojih su se parcela- ma nalazili vrtovi. No, kao određena kontra- dikcija toj tvrdnji postoji misljenje N. Stražići- ca koji u svom članku iznosi tvrdnju da je Go- mila bila manje naselje, uz veće na Trsatskom brijegu, još u liburnijsko doba.²

Ako znamo da je gomila naziv za prapovijesne grobne humke prekrivene hrpom kamenja, možemo razmišljati i o tome da li se, možda, na Gomili u prapovijesno vrijeme nalazio ne- što veći grobni humak. A još 1896. godine G. Kobler u svom opsežnom djelu o povijesti Ri- jeke kaže: „Još prije 50 godina ovo ime je no- sio dio Starog grada koji se od starog rimskog luka protezao do Trga pod kastelom i bivše Via del municipio (današnje Supilove ulice) i prikazivao kao prostor necistoće i smeća. Neki su tumačili da naziv *gomila* znači hrpa gnoja, što su potvrđivali činjenicom da ovaj dio nije imao kanale; međutim, ovo obja- snjenje nije vjerojatno, jer u vrijeme kada je grad bio ograđen zidinama, a kretanje ljudi je bilo često i u tom dijelu, gradske vlasti nisu dozvoljavale nagomilavanje smeća jer bi se u vrijeme kiša spuštalo u gušće naseljeni, niži dio grada, a osim toga ovo ime nije zapisano u gradskim zapisnicima. U latinskim gradskim dokumentima iz 15. stoljeća se može pročitati naziv „grajna gomila”, koja znači „veliku hrpu grada” (*cumulo della citta*) i iz ovog proizlazi da je to pučki izraz u najužem smislu. Možda je pučka tradicija jako stara; tako da je pravo značenje izgubljeno.”³

GOMILA NA PRIKAZIMA I PLANOVIMA GRADA RIJEKE

GOMILA ON MAPS OF RIJEKA

Prvi prikaz Rijeke izradio je svećenik riječkog augustinskog samostana, podrijetlom iz Du- bašnice s otoka Krka – Ivan Klobučarić – u 16. stoljeću, točnije 1578. godine. On je na crtežu prikazao i Gomilu, tj. Vranjevu gomilu ili Grai- nu gomilu. Srednjovjekovna Rijeka, ograđena gradskim zidinama, bila je smještena na ne- pravilnom terenu koji se sa sjeverozapada od Slogin kule spuštao prema jugu i jugoistoku prema obali mora i Rječini. Gomila je bio to- pografski najpovišeniji dio u Starom gradu. Na Klobučarićevu prikazu Rijeke Gomila je prikazana kao rijetko naseljen dio grada, na kojemu nije bilo izgrađenih kuća.

Čak F. Hauptmann piše u svome radu: „Makar je samostan augustinaca sa crkvom sv. Jero-

nima (kasniji municipij) osnovan, kako se čini, već 1315. godine, ipak se oko njega još u kasnija vremena nalazi dosta nenaseljena te- ritorija, koji se vuče uz brijeg prema zamku. U izvorima se vrlo često spominju tereni, ogra- đeni kamenim zidom, tzv. muralea, zatim vrtovi, staviše sjeverozapadni se dio grada zbog svoje kamenitosti i pustog izgleda nazi- va u 15. stoljeću 'Vranjeva gomila'. Na njego- vom području se uopće ne spominju kuće, nego samo staje, pa nešto vrtova i livada. Izgleda prema tome da je samo centar grada, dakle ravni dio uz obalu, bio relativno gusto naseljen, dok je prema uzvisini kao i prema

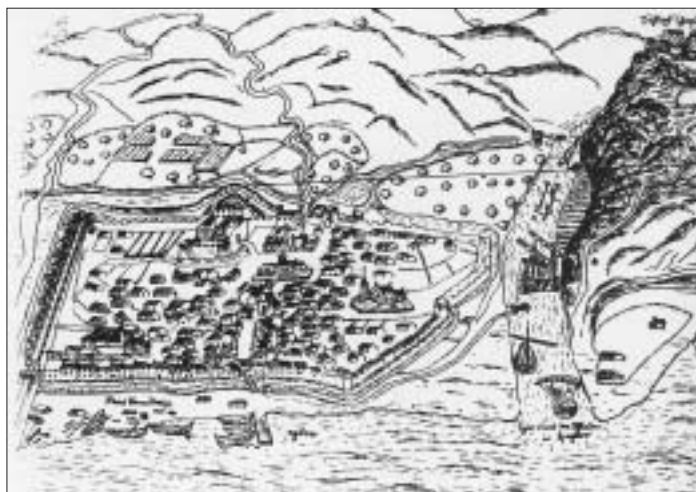
SL. 1. VON BENKO: PLAN RIJEKE, 1766.

FIG. 1 VON BENKO: PLAN OF RIJEKA, 1766

¹ GLUHAK, 1993.

² Položaj i naziv Gomile te mogućnost postojanja pra- povijesnog naselja na tom lokalitetu u: STRAŽIĆIĆ, 1998: 21.

³ Gomila iz perspektive 19. stoljeća u: KOBLEK, 1896.

SL. 2. IVAN KLOBUČARIC: PRIKAZ RIJEKE, 1578.
FIG. 2 IVAN KLOBUČARIC: RIJEKA, 1578

SL. 3. PAOLO GRASSI: PLAN STAROGA GRADA
U SKLOPU REGULACIJSKOG PLANA SANACIJE, 1934.
FIG. 3. PAOLO GRASSI: OLD TOWN IN A REHABILITATION
PLAN, 1934

rubovima bilo još dosta slobodna prostora. Svatko tko se bavio trgovinom ili obrtom, nastojao je da bude što bliže obali, da smanji udaljenost između lade i svog magazina, uopće da što neposrednije sudjeluje u životu svog grada koji se odvija tu uz obalu, a ne na brijegu u zamku.”⁴

Izgradnja Gomile počinje u 18. stoljeću jer je to područje pripadalo feudalnom kaštelu pa zbog tog razloga tu nije bila dopuštena gradnja. Indikativno je da se u doba kada se pretpostavlja da je počela izgradnja Gomile promijenila i namjena feudalnog kaštela. Naime, u prvoj polovici 18. stoljeća kaštel prestaje služiti kao sjedište kapetana, a definitivno je napušten nakon potresa 1751. godine, kada je i pretvoren u vojničku kasarnu. Godine 1766. na Planu slobodne luke i grada Rijeke Von Benka prikazana je Gomila kao gusto izgrađeni dio grada sa svojom vrlo karakterističnom strukturom kuća i ulica, koja je još uvijek sa svoje sjeverne i zapadne strane ograđena gradskim zidinama. Na temelju ovih prikaza možemo pretpostaviti da je Gomila izgrađena u razdoblju od kraja 17. do sredine 18. stoljeća.

Za razliku od ostalog dijela grada unutar gradskih zidina, Gomila je imala svoju specifičnu urbanu strukturu. Bila je vrlo gusto izgrađeni dio grada s karakterističnim rasporedom ulica i malim parcelama. Kuće su bile spontano i nepravilno smještene na relativno strmom terenu, bez bilo kakvih naznaka blokove organizacije parcela i kuća, koji se nalazio u južnom dijelu grada. Spontanost izgradnje i strmi teren odredili su na Gomili nepredvidive vizure i određenu ambijentalnu vrijednost, različitu od one u ostalom dijelu Staroga grada. Vanjski prostor Staroga grada bio je od srednjeg vijeka određen sustavom ulica i trgova, dok Gomilu određuju strme, nepravilne ulice i slučajno nastala proširenja. Jedina ulica koja na Gomili odaje dojam određenosti i

planske zacrtanosti jest ulica koja polukružno zaobilazi taj prostor. To je ulica *Calle dello Staio Romano*, koja se spaja s ulicom *Calle del Fortino* i slijeva u ulicu *Calle del Barbacane*. Ta je ulica pojačavala dojam Gomile kao izdvojenog prostora u sklopu čitavoga urbanističkog sustava Staroga grada. Na Planu slobodne luke i grada Rijeke važniji su objekti i dijelovi grada na crtežu označeni slovima i objašnjeni u legendi. Tako je Gomila označena slovom C i u legendi se naziva *Grainagomilla*.⁵

Na katastarskom planu Rijeke Ignazija Rossija iz 1841./42. godinu možemo na Gomili primijetiti istu urbanu strukturu kuća kao i na prijašnjem planu iz 1766. godine. Na tom su planu ucrtani i vrtovi koji su pripadali postojećim kućama. Tu se već mogu uočiti i nazivi ulica, npr.: *Contrada della Polveriera*, *Contrada dei Pescatori*, *Contrada Nuova*, *Contrada dei cinque Vicoli*, *Contrada S. Sebastiano*. Iz ovih naziva možemo uočiti da su se u prvoj polovici 19. stoljeća ulice u Starom gradu, pa i na Gomili, nazivale *contrade*. Na istom katastarskom planu, na sjeveroistočnom dijelu Gomile sa zapadne strane kaštela ucrtana je pogrebna kapela (*capella mortuaria*) s trgovom smještenim na svojoj južnoj strani. Ova je kapela pripadala sklopu riječkoga feudalnog kaštela koji je u doba gradnje kapele 1836. godine bio Vojna bolnica. S južne strane kaštela još su se uvijek nalazili vrtovi. Nešto južnije nalazio se Trg sv. Mihovila, ali bez istoimene crkvice jer je ona porušena 1833. Ucrtana je crkva sv. Fabijana i Sebastijana, koja postoji i danas i nalazi se u istoimenoj ulici. Crkva sv. Mihovila bila je također omanja jednobrodna crkva za koju Kobler piše da je imala glavno pročelje okrenuto prema zapadu, na

SL. 4. STAMBENA KUĆA U ULICI CALLE DEL FORTINO
NEPOSREDNO NAKON II. SVJETSKOG RATA
FIG. 4 RESIDENTIAL BUILDING IN CALLE DEL FORTINO
AFTER WORLD WAR II

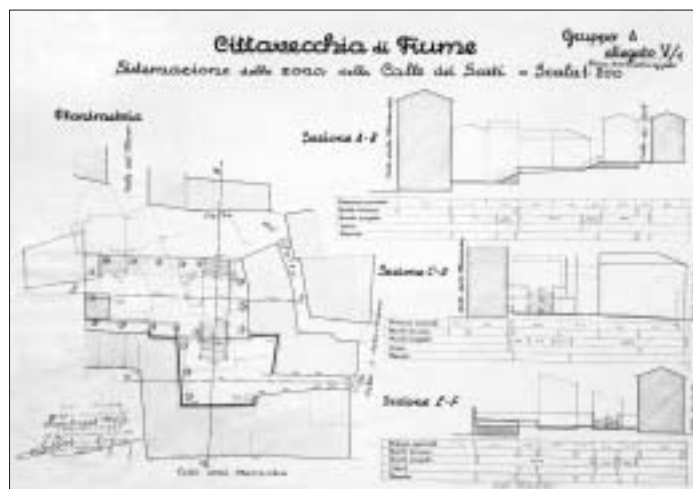

4 HAUPTMANN, 1951: 25

5 EKL, 1994: 162

6 MATEJČIĆ, 1988: 138

kojemu se nalazila preslica sa zvonom. Na zapadnom kraju Gomile možemo vidjeti ucrtane kuće koje su izgrađene na mjestu porušenih gradskih zidina i Kirin kule. Izgrađene su kuće u današnjoj Supilovoj na broju 6, 8 i 10, dok kuće na broju 12 i 14 u tome razdoblju još uvijek nisu izgrađene i na njihovu mjestu nalaze se vrtovi. Zapadno od Staroga grada još je neizgrađeno područje na kojemu su se nalazili vrtovi. To je područje izgrađeno u velikom urbanizacijskom pothvatu tek krajem 19. stoljeća. Na sjeverozapadnom dijelu Gomile nalazila se Slogin kula, nazivana *Polveriera*, po kojoj je naziv dobila i ulica (*Contrada della Polveriera*). Sjeverno od kule, pa sve do kaštela, ucrtano je ljevkoasto proširenje koje se nazivalo „Trg od stara“ (*Piazza dello Stajo Vecchio*). Od 1752. godine na ovom se proširenju održavao tjedni sajam stoke i žita. Taj je prostor i dobio naziv po mjeri za žito: „star“ i „starić“. ⁶ Još prije nego što su se na tome prostoru počeli održavati sajmovi, nazivao se i Zagrad jer se nalazio iza grada.

Jedan od prvih planova preuređenja i sanacije Staroga grada jest plan iz 1859. godine, a nalazi se u Državnom arhivu Rijeke. Na njemu možemo uočiti preoblikovanje blokovske strukture Staroga grada korekcijom postojećih građevinskih linija. Tako je i prostor Gomile podijeljen na desetak pravilnih blokova, no taj plan nije nikada realiziran.

Još 1873. godine raspisan je natječaj za izradu Generalnog plana proširenja, regulacije i distribucije grada Rijeke, od kojega je dosad ostao sačuvan samo program koji se nalazi u Državnom arhivu Rijeke. Ovaj natječaj nije nikada realiziran zbog loše geodetske izmjere terena, a do danas sačuvan je samo jedan

natječajni rad tzv. *Fiume Prospera*. Smjernice natječajnog programa čine izgradnja cestovne mreže i smještaj novih lučkih postrojenja, te industrijskih i komunalnih objekata. ⁷ I u sklopu toga plana predviđa se sanacija Staroga grada zbog loših sanitarnih uvjeta, uz neophodna rušenja kuća. U jedinom sačuvanom natječajnom planu *Fiume Prospera* predviđa se rušenje zgrada po sjeverozapadnom obodu Gomile te izgradnja nekoliko novih blokova kuća koji bi stvarali granicu između Staroga grada i nove izgradnje izvan njegovih granica. ⁸

Kako su planovi regulacije i proširenja gradova rađeni u ciklusu od dvadeset pet godina, a plan iz 1873. godine ionako nije uspio, tako je izrada novog plana počela 1901. godine. Njegova se razrada odužila, tako da je završen tek 1904., a stupio je na snagu 1917. godine. Njegov je autor bio Paolo Grassi, za kojega Julija Lozzi-Barković piše u svom članku da je Paolo Grassi kao student Politehničkog fakulteta u Grazu definitivno bio dorastao zadatku planiranja Rijeke. ⁹ Od Grassijeva plana do danas ostao je također sačuvan samo tekstualni izvještaj, na kojemu on na četrdesetak stranica predviđa smjernice regulacije unutrašnje zone grada, tj. Staroga grada, te način proširenja vanjske zone grada. Kao i u Generalnom planu iz 1873. godine, okosnica plana iz 1904. jest izgradnja cestovne mreže za povezivanje centra grada s periferijom, tj. unutrašnje i vanjske zone grada. Važan element plana čini izgradnja stambenih naselja s predviđenim brojem stanovnika te visinom objekata i širinom ceste. On u svom planu predviđa izgradnju zaobilaznice, koja je danas postala dio središta grada, tj. ulice koja bi od današnje Fiumare išla Ulicom žrtava fašizma, Pomerio i Fiorello la Guardia. Taj plan, prije svega, u velikoj mjeri pripada sanitarnim planovima koji su rađeni krajem 19. stoljeća, a kojega je osnova bila rješavanje sudbine grada putem nu-

SL. 5. PRILOG PLANA REGULACIJE I SANACIJE STAROGA GRADA IZ 1934. GODINE, NA KOJEM SU PRIKAZANE TRI ZONE SANACIJE (LOTTO A, B, C): CALLE DEI SARTI, CALLE DEL POZZO I CALLE DEI ZANCHI

FIG. 5 ATTACHMENT TO THE REHABILITATION AND IMPROVEMENT PLAN OF OLD TOWN FROM 1934 WITH THREE AREAS OF REHABILITATION: (LOTTO A,B,C): CALLE DEI SARTI, CALLE DEL POZZO AND CALLE DEI ZANCHI

SL. 6. ZONA SANACIJE („PRORJEDIVANJA“) STAROGA GRADA IZ 1934. GODINE: CALLE DEI SARTI

FIG. 6 REHABILITATION ZONE OF OLD TOWN, 1934: CALLE DEI SARTI

SL. 7. GOMILA, PORUŠENA ULICA CALLE DEL BARBACANE, 2002.

FIG. 7 GOMILA, DEMOLISHED STREET CALLE DEL BARBACANE, 2002

7 *** 1873.

8 MAGAŠ, 2001: 78-79

9 LOZZI-BARKOVIĆ, 1998: 172

SL. 8. STAMBENE KUĆE U ULICI CALLE DEL FORTINO NEPOSREDNO NAKON II. SVJETSKOG RATA
FIG. 8 RESIDENTIAL BUILDINGS IN CALLE DEL FORTINO AFTER WORLD WAR II

meričkih relacija određenim matematičkim zakonima.

Guido Zucconi u svom radu vrlo često definira otvaranje jedne cestovne osi unutar unutrašnjeg područja grada, tj. samog centra, što je bio slučaj i u rijeckom Starom gradu: „Dok u unutrašnjem području grada regulacijski plan vrlo često predviđa otvaranje jedne jedine cestovne osi, u vanjskom području grada urbano proširenje se očituje u duplom redu građevina duž nove zacrtane linije koja povezuje komunalne objekte nužno decentralizirane.”¹⁰ U planu Staroga grada predviđa se nova sistematizacija trgova, rušenje nekih postojećih i formiranje nekih novih. Kao što je već navedeno, predviđa se otvaranje jedne ulične osi, tj. izgradnja ulice koja bi povezivala Slogin kulu s crkvom Marijina Uznesenja, a išla bi preko Trga Grivica, tj. crkve sv. Vida. Širina te ulice iznosila bi 10 metara, a uvjetovana je velikim rušenjem kuća, osobito na predjelu Gomile. U Izvještaju plana regulacije i proširenja grada Rijeke Paolo Grassi tvrdi da se u daljnjoj budućnosti predviđa transformacija riječkoga Staroga grada u *City*, sa zgradama određenim za trgovinu i luksuzno stanovanje.¹¹

GOMILA I REGULACIJSKI PLAN ZA SANACIJU STAROGA GRADA IZ 1934. GODINE

GOMILA AND REGULATION PLAN FOR RESTORATION OF THE OLD TOWN FROM 1934

Najbolji uvid u izgled Gomile sa svim njenim arhitektonskim i urbanističkim vrijednostima možemo dobiti iz regulacijskog plana za Stari grad iz 1934. godine. Svrha i razlog čitavoga regulacijskog plana za Stari grad bilo je saniranje stambenih i higijenskih uvjeta u Starom gradu, koji su već tada bili zaista zabrinjavajući. Nije slučajno da je plan regulacije i sanacije Staroga grada izrađen u doba talijanske vladavine u Rijeci. U to su doba, tj. u prvoj polovici 20. stoljeća, rađeni brojni planovi za regulaciju i sanaciju talijanskih gradova, u sklopu kojih se radilo „čišćenje” (*sventramento*) pojedinih gradskih četvrti, koje su bile urbanistički, higijenski i stambeno neprihvatljivi.

Još 1913. godine Gustavo Giovannoni prvi put publicira svoje studije gdje se, također prvi put, bavi pitanjima higijene, potreba širenja grada i problemom zaštite okoliša. „Čišćenjima” (*sventramenti*), koja su poremetila stoljetnu ravnotežu povijesnih centara, suprotstavlja decentralizaciju novih četvrti i obnovu starih dijelova grada njegovim „prorjeđivanjem”.¹² „Prorjeđivanje” je bilo rušenje, tu i tamo, pokoje zgrade ili grupe zgrada koje nisu imale povijesnu i umjetničku vrijednost da bi se istaknule one vrednije i da bi se stvorili otvoreni prostori i vrtovi koji bi popravili higijensko stanje pojedine četvrti. Na taj bi se

način u unutrašnjosti blokova eliminirali suvišni dodaci, spajajući mala dvorišta *kortile* u velike prostore i uređene u vrtove. Srušile bi se nepotrebne dogradnje i obnovili stanovi, usuglašavajući stare strukture s modernim potrebama pomoću arhitektonskih projekata.

Jedan od primjera sanacije povijesnog centra jest primjer *Ghetta* u Padovi. U planu koji je grupa rimskih urbanista („*Gruppo di urbanisti romani*”) 1927. godine donijela za uređenje povijesnog centra, predviđa se zaštita povijesnog središta na principima Gustava Giovannonija, te se u *Ghettu* predviđaju trgovi izgrađeni na principu „prorjeđivanja” postojeće izgradnje.¹³ Slijedeći tadašnja strujanja u urbanističkoj politici Italije, i riječki Stari grad podvrgnut je metodama sanacije i uređenja koje su u to doba bile prisutne u nekim talijanskim gradovima. Kao temelj sanacije higijenskih uvjeta u Starom gradu bilo je rušenje određenog broja stambenih objekata i preseljenje stanovnika u novoizgrađene radničke četvrti na periferiji grada. U sklopu tih planova sanacije i regulacije Staroga grada u ljeto 1934. godine predložena su i prihvaćena dva plana. Autori su oba plana bili Giovanni Carboni, dužnosnik Ministarstva javnih radova, i Guido Lado, direktor Tehničkog ureda.¹⁴ Na tim se planovima može primijetiti težnja za budućom blokovskom izgradnjom kuća na predjelu Gomile i „prorjeđivanjem” urbane strukture Staroga grada. Iako u blažem obliku, još je uvijek bila prisutna ideja koja je zacrtana u Grassijevu urbanističkom planu iz 1904. godine, a to je težnja za proširenjem jedne ulične osi, tj. ulice koja je išla od Slogin kule, odnosno nove zgrade Vojne komande koja ju je zamijenila 1928. godine, preko Trga Grivice do crkve Marijina Uznesenja.¹⁵

Za ova dva plana ipak možemo reći da se suprotstavljaju konzervativnoj urbanističkoj politici s kraja 19. stoljeća i skloniji su očuvanju

¹⁰ Prema: ZUCCONI, 1889.: u planovima regulacije i proširenja sa kraja 19. i početka 20. stoljeća grad je podijeljen na unutrašnju i vanjsku zonu (*circondario interno* i *circondario esterno*), tako se regulacija unutrašnje zone grada najčešće očituje u otvaranju jedne ulične osi, kao što je slučaj u: GRASSI, 1904: 25

¹¹ GRASSI, 1904: 25

¹² Gustavo Giovannoni publicira 1913. svoje studije „Stari gradovi i nova izgradnja” („*Vecchie città ed edilizia nuova*”) i „Prorjeđivanje građevina u povijesnim centrima” („*Il diradamento edilizio dei vecchi centri*”), u kojima definira urbanističku metodu „prorjeđivanja” (FONTANA, 1999: 9).

¹³ VISENTIN, 1984: 49

¹⁴ *** 1934.

¹⁵ Dvije mape s fotokopijama planova, „Piano di massima regolatore edilizio e di risanamento del rione Cittavecchia e di alcune zone dell'abitato di Fiume” i „Progetto del piano particolareggiato dei lavori da eseguirsi nelle Calle dei Sarti, dei Zanchi e del Pozzo nel rione di Cittavecchia”, nalaze se u Planimetriji Konzervatorskog odjela u Rijeci. Na jednoj od mapa nalijepljen je papir s naznakom da je original poslan u Rim.

tradicionalnoga povijesnog naslijeđa rijeckoga Staroga grada, u sklopu kojih su rađena određena „prorjeđivanja“ i „čišćenja“ iz higijenskih i sanacijskih razloga. U sklopu tih planova predviđena su tri područja rušenja (*lotto A, B i C*), tj. ulice *Calle dei Sarti*, *Calle dei Zanchi* i *Calle del Pozzo*. Ulica *Calle dei Sarti* je ulica koja se nalazila na području Gomile. Preuređenjem te ulice rušenjem pojedinih kuća trebalo se postići uređenje trga, koji bi se ozeleo i kojega bi visinska razlika trebala biti svladana novoizgrađenim stubištem. Taj plan nije nikada realiziran, a u Generalnom planu Rijeke iz 1938. godine Stari je grad označen kao područje blokovske izgradnje, na kojem je više ili manje sačuvana postojeća ulična mreža, uz proširenje ulice od zgrade Vojne komande do crkve Marijina Uznesenja i stvaranje trga na prostoru tadašnje ulice *Calle del Morer*. Iako se u Generalnom planu iz 1938. godine primjećuju puno veće preinake urbane strukture nego što je to bilo predviđeno planovima Giovannija Carbonija i Guida Lada, ni taj plan nije nikada ostvaren.

Tako je riječki Stari grad izbjegao sudbinu koja se dogodila, primjerice, Trstu koji se u tom razdoblju nalazio na „petome mjestu najporušenijih gradova u Italiji“.¹⁶ Prvi regulacijski plan izrađen poslije Prvoga svjetskog rata bio je plan Paola Grassija iz 1925. godine, u kojem je bio predviđen parcijalni plan „čišćenja“ tršćanskoga Staroga grada i uređenje brežuljka *S. Giusto*. Kao i u Grassijevu planu regulacije i proširenja grada Rijeke prisutna je ideja proširenja jedne glavne ulice unutar unutrašnje zone grada na širinu od 16 metara. Parcijalnom planu „čišćenja“ Staroga grada nije se pristupilo odmah nego je prihvaćen tek Generalnim urbanističkim planom iz 1934. godine, nakon čega je i realiziran. Velik dio Staroga grada je porušen, a na mjestu dijela porušenih kuća izgrađene su nove kuće *Assicurazioni Generali* Marcella Piacentinija i *Casa Alta* Umberta Nordija. Plan uređenja tršćanskoga Staroga grada Paola Grassija rađen je na sličnim principima kao i plan istog autora za riječki Stari grad iz 1904. godine. Možemo slobodno reći da je Paolo Grassi uspio u Trstu realizirati zamisli koje su inicirane u Rijeci još početkom 20. stoljeća. Nasuprot tome, plan Giovannija Carbonija i Guida Lada puno je blaži prema tradicionalnim vrijednostima povijesnog centra, ali i on je tijekom nekoliko godina izmijenjen i postaje puno neosjetljiviji na arhitektonsko naslijeđe Staroga grada.

Usprkos lošim i nehygijskim uvjetima života na Gomili, uvidom u katastarsku mapu i snimke kuća iz 1934. godine može se uočiti vrlo karakteristična urbana struktura i morfologija toga dijela grada. Na Gomili su prevladavale kuće vrlo male tlocrtne površine i pokoji vrt ili dvorište. Nekoliko takvih vrtova nalazilo se u ulici *Calle del Fortino*, *Calle dei Pescatori* i *Calle del Morer*. Unutrašnja dvorišta ili vrtove na sjevernoj strani ulice *Calle del Fortino* zatvarao je dio neporušenih gradskih zidina. Parcele su, dakle, bile malih dimenzija, manjih nego u ostalom dijelu grada. One su bile raspoređene vrlo nepravilno, stvarajući „otoke“ kuća spojenih na razne načine. Jedna je takva grozdasta nakupina kuća različitih visina, ispresjecana unutrašnjim dvorištima i prolazima, nastala u središnjem dijelu Gomile i bila je okružena ulicama *Calle della Nave*, *Calle del Morer* i *Calle dei Facchini*. Ulice na Gomili bile su vrlo nepravilne i strme, promjenljive širine, i bile su popločene većim kamenim ili manjim granitnim kockama. Kuće su uglavnom bile jednokatnice i dvokatnice, osim trokatnica i četverokatnica izgrađenih krajem 19. stoljeća. U pravilu, imale su kosi krov i prozori su bili obrubljeni kamenim ertama. Neke su kuće imale kao ulaz u kuću polukružni portal, npr. kuća *Calle del Fortino* 12. Kuće su uglavnom imale kuhinju i jednu ili više soba, s najčešće jednokrakim stubištem koje se vrlo često nalazilo i izvan kuće. Kako su hygijski i sanitarni uvjeti na Gomili bili vrlo loši, posve je shvatljivo da u kucama nisu postojali ni zahodi ni kupaonice. U središnjem dijelu grada, povise Koblerova trga, nalazila se ulica Pod Voltun, tj. *Calle del Volto*. Ova je ulica tako nazivana zbog volta koji je premošćivao ulicu, pa i danas ulica nosi ime Pod voltun iako taj arhitektonski element više ne postoji. Gomila je bila gradska četvrt u kojoj su pretežito živjeli ribari, težaci i obrtnici. Vjerojatno su iz tog razloga ulice i dobile ime po pojedinim zanimanjima. Tako imamo *Calle dei Pescatori* (Ribarska ulica), *Calle della Nave* (Brodarska kala), *Calle dei Facchini* (Mornarska kala), *Calle dei Tessitori* (Tkalacka kala), *Calle dei Sarti* (Krojačka ulica). Možemo primijetiti da su se 30-ih godina 20. stoljeća ulice u Starom gradu nazivale *calla* i *androna*, a samo poneke *via*. Još početkom 20. stoljeća ulice su se nazivale *via* i *vicolo*.

GOMILA OD KRAJA DRUGOGA SVJETSKOG RATA DO DANAS

GOMILA FROM THE END OF WORLD WAR II TILL TODAY

Regulacijski plan Staroga grada iz 1934. godine ipak nije rezultirao rušenjem kuća, niti je realiziran. Prekinuo ga je Drugi svjetski rat. Najveće rušenje kuće na Gomili zbilo se od kraja Drugoga svjetskog rata pa do kraja 50-ih godina 20. stoljeća. Godine 1957. izrađen je

SL. 9. ULICA *CALLE SAN SEBASTIANO*, DANASNJA ULICA MARKA MARULICA, S LIJEVE JE STRANE CRKVA SV. SEBASTIJANA

FIG. 9 *CALLE SAN SEBASTIANO*, NOWADAYS MARKO MARULIC'S STREET; ST SEBASTIAN CHURCH (LEFT)

¹⁶ Graficki prikaz plana „čišćenja“ tršćanskog Starog grada te sistematizacije brežuljka *San Giusto* čije je smjernice zacrtao P. Grassi u regulacijskom planu iz 1925. godine, a koji je rađen po istom principu kao i regulacijski plan Rijeke iz 1904. godine i čiji je osnov činilo otvaranje jedne osnovne ulične osi kroz centralni dio grada, koja je u slučaju Trsta rezultirala rušenjem velikog broja kuća. (GODOLI, 1989: 186)

SL. 10. IGOR EMILI: PRILOG PLANA UREĐENJA STAROGA GRADA, 1967.-1971., STANJE PORUŠENOSTI 1930.

FIG. 10 IGOR EMILI: ATTACHMENT TO THE REHABILITATION PLAN OF OLD TOWN, 1967-1971, RUINS IN 1930

SL. 11. IGOR EMILI: PRILOG PLANA UREĐENJA STAROGA GRADA, 1967.-1971., STANJE PORUŠENOSTI 1955.

FIG. 11 IGOR EMILI: ATTACHMENT TO THE REHABILITATION PLAN OF OLD TOWN, 1967-1971, RUINS IN 1955

SL. 12. GOMILA, ZGRADA SOCIJALNOG OSIGURANJA, 2002.
FIG. 12 GOMILA, SOCIAL SECURITY BUILDING, 2002

SL. 13. GOMILA, 2002.
FIG. 13 GOMILA, 2002

Plan uređenja Staroga grada¹⁷ autora Zdenka Sile i Zdenka Kolacija, u sklopu kojega su definirani spomenici: postojeća izgradnja, nova izgradnja, dvorišta i vrtovi, javno zelenilo, pješački promet i promet vozila. U sklopu toga plana razmišljalo se naročito o problemu Gomile. Dok je ostali dio grada ostao u svojim postojećim gabaritima, na Gomili su planirane velike promjene i potpuno nova izgradnja. Osim već porušenih objekata predviđeno je i rušenje niza kuća prema Supilovoj ulici, što bi omogućilo da se prostor Staroga grada otvori prema zapadu. Planirano je i rušenje kuća u današnjoj Ulici Slogin kula da bi se otvorio prolaz prema Ulici žrtava fašizma, te rušenje kuća u Ulici Šime Ljubica, što bi od Gomile stvorilo potpuno otvoren prostor, planiran u duhu tadašnje moderne. U toj namjeri planirana je rijetka izgradnja s puno zelenila i pješačkim ulicama, ali i prometom vozila. U središnjem dijelu bila je predviđena izgradnja nebodera i dogradnja zgrade Vojne policije s njene istočne strane. Taj plan nije nikada realiziran, tek je 1962. godine na Gomili izgrađena zgrada Socijalnog osiguranja.

Godine 1966. naručen je drugi detaljni urbanistički projekt za Stari grad. Ovaj je plan izrađen 1967., a voditelj izrade bio je Igor Emili.¹⁸ Taj je plan napravljen vrlo temeljito i u sklopu njegove izrade pokušala se napraviti temeljita konzervatorska studija zgrada koje u to doba još nisu bile porušene u Starom gradu. Kao uvodni dio toga plana izrađen je prostorni prikaz Staroga grada u različitim razdobljima, prikazujući njegovu urbanu strukturu i porušenost objekata, gdje možemo ustanoviti da je najveći broj stambenih kuća porušen u razdoblju između 1930. i 1955. godine, i to osobito na predjelu Gomile. Kao drugi prilog u sklopu toga plana nalazi se prijedlog uređenja Staroga grada. Na Gomili je istodobno predviđeno daljnje rušenje zgrada i potpuno nova izgradnja, koja bi se vezala na postojeću zgradu Socijalnog osiguranja. Kao vrijedna pročelja na Gomili označene su one u Ulici

Marka Marulića, Slogin kuli, na Trgu sv. Mihočila i Ulici pod voltun, te je ta činjenica postizvana prilikom prijedloga njihove obnove. Kao posljednji dio toga plana izrađene su programske studije objekata predviđenih za rekonstrukciju. Kao princip rekonstrukcije ovih objekata, a naročito niza u Ulici Marka Marulića, bilo je očuvanje postojećih pročelja, dok se projektiranju tlocrta pristupilo slobodno – ne ograničavajući se postojećim tlocrtnim stanjem. Možemo reći da se prilikom izrade toga plana rukovodilo smjernicama aktivne zaštite graditeljske baštine, kojom se prilikom htjelo istodobno sačuvati vrijednu arhitekturu, ali i dati nešto novo u planiranju Staroga grada. Taj je plan samo djelomično realiziran, i to najmanje na predjelu Gomile, gdje su izvršena daljnja rušenja.

Godine 1994. donesen je novi Provedbeni urbanistički plan za Stari grad. U sklopu toga plana pokušalo se valorizirati i zaštititi povijesno naslijeđe, i to naročito za osnovne elemente povijesnoga urbanog kontinuiteta, kao što su karakteristična urbana mreža, prostorna i funkcionalna žarišta, trgovci, karakteristične prostorne jedinice – blokovi, karakteristične parcele, karakteristično mjerilo – visina izgradnje, te pojedinačne objekte – strukture. Prostor je Gomile u sklopu toga plana određen kao prostor na zapadnom dijelu grada između Supilove ulice, Ulice Šime Ljubica, Marulićeve ulice i Ulice žrtava fašizma. Podijeljen je na zone Ulica Frana Supila, Ulica Šime Ljubica i Gomila – središnji dio. Prostor u zaleđu crkve sv. Sebastijana, omeđen Ulicom Andrije Medulica, Ulicom pod voltun i Koblerovim trgom, određen je kao zaseban prostor, tzv. „Arheološki park”. U potrebi za novim oblikovanjem prostora taj je prostor definiran kao prazan prostor na kojemu je predviđena

¹⁷ SCHWALBA, 1999: 20

¹⁸ Fotokopija prijedloga uređenja riječkoga Staroga grada iz 1967. godine nalazi se u Planimetriji Konzervatorskog odjela u Rijeci.

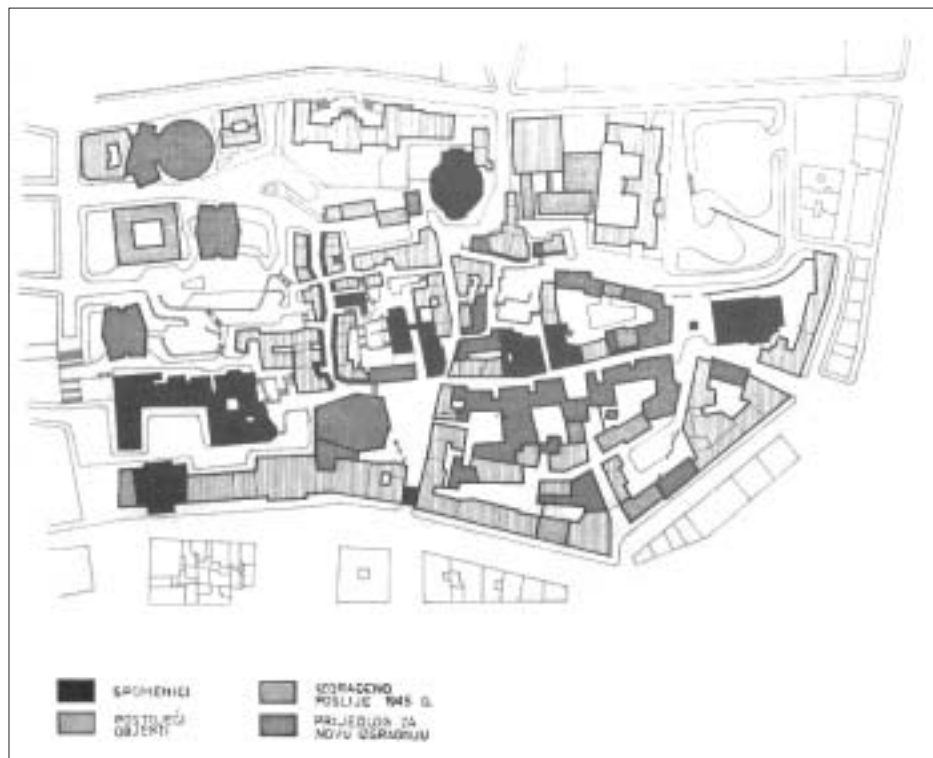
nova urbana struktura, a u njenu podzemlju predviđena je izgradnja javne višeeetažne garaže. Za središnji dio Gomile u sklopu toga plana kaže se: „Središnji dio Gomile je kroz povijest uvijek bio ambijentalno i životno poseban prostor. Naseljavali su je siromašni slojevi pučanstva, obrtnici, mornari, ribari, kovači, krojači..., koji su živjeli u svom svijetu, u svojim autohtonim jednoprostornim kućama na kat, koje su se održale do polovine 20. stoljeća. Zbog neshvaćanja njene vrijednosti u pogledu funkcije, kvalitete življenja i oblikovanja, bez odgovarajuće valorizacije, prostor Gomile doživio je u zadnjim decenijama ovog stoljeća naglo razaranje, nestajanje preostalih objekata. Upravo na tom prostoru predviđena je izgradnja nove urbane grozdaste strukture, kao reminiscencija na povijesnu, urbanu strukturu Gomile. Planirane građevine prate konfiguraciju terena i u parteru formiraju male trgove, ulice, stepeništa...”¹⁹

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Na kraju ostaje otvoreno pitanje valorizacije Gomile iako ona danas više ne postoji. Koji su uopće arhitektonsko-urbanistički, pa i povijesni kriteriji njena vrednovanja i koju je ulogu imala Gomila u kontinuitetu riječkoga Staroga grada? U prosperitetnom gradu 19. stoljeća, kao što je bila Rijeka, u kojem su najveću važnost imali razvoj industrije, pomorstva i trgovine, tradicionalne vrijednosti Staroga grada već su bile veoma nagrizene, a u 20. stoljeću sudbina Staroga grada kreće u istom smjeru. Kontinuitet života Staroga grada je prekinut. Antika, srednji vijek, pa i renesansa i barok, jednostavno su ustuknuli pred potrebama 19. stoljeća, u kojem su Mađari pokušali od Rijeke napraviti srednjoeuropsku metropolu. Uloga Rijeke kao luke na Jadranu i industrijskog središta 19. i 20. stoljeća ipak je bila presudna. Stari se grad jednostavno razgradio i rasplinuo u potrebama novonastaloga grada.

I zaista, kao jedan do najdrastičnijih primjera rušenja povijesne jezgre možemo uzeti Gomilu koja je, najvjerojatnije zbog srednjovjekovne i feudalne organizacije grada, građena tek u 18. stoljeću i nikada nije nosila neke bitno vrijedne arhitektonske i urbanističke komponente. Ali, njen položaj unutar gradskih zidina Staroga grada i njen spontani nastanak dali su joj određenu ambijentalnu vrijednost i važnost koju je posve suviše negirati. Nastala tijekom 18. stoljeća kao ribarsko i težačko

naselje, bila je izolirana od ostaloga dijela grada. Već u 20. stoljeću ona je jedan od najdegradiranijih dijelova riječkoga Staroga grada u kojem žive najsitomašnji dijelovi stanovništva.

Nakon Drugoga svjetskog rata politika urbanističkog planiranja nije išla u prilog opstanu Staroga grada. Metodom polaganog, ali sustavnog rušenja kuća u razdoblju od četrdeset godina velik je broj kuća u Starom gradu porušen. Gomila je danas parkiralište na kojemu se nalaze zgrada Socijalnog osiguranja i nekoliko ruševnih kuća, a planira se njena rekonstrukcija. U sklopu obnove Gomile predviđa se rekonstrukcija ulične mreže i urbane matrice kojom bi se oživio nekadašnji dio grada. Cilj obnove toga dijela grada jest njegovo uključivanje u urbani život – ne samo Staroga grada nego i čitave Rijeke. Kao primjer rekonstrukcije degradiranog dijela povijesne jezgre možemo uzeti Tkalcicevu ulicu u Zagrebu, gdje je suvremena arhitektura zamijenila porušene stambene kuće koje nisu imale veliku arhitektonsku i urbanističku vrijednost, pa je stvoren – u arhitektonskom i socijalnom pogledu – kvalitetan i životan prostor.

SL. 14. IGOR EMILI: PRILOG PLANA UREĐENJA STAROGA GRADA, 1967.-1971.

FIG. 14 IGOR EMILI: ATTACHMENT TO THE REHABILITATION PLAN OF OLD TOWN, 1967-1971

LITERATURA
BIBLIOGRAPHYIZVORI
SOURCES

1. CARBONI, G.; LADO, G. (1934.a), *Piano di massima regolatore edilizio e di risanamento del rione di Cittavecchia e di alcune zone dell'abitato di Fiume*, Planimetrija Konzervatorskog odjela u Rijeci, Rijeka
2. CARBONI, G.; LADO, G. (1934.b), *Progetto del piano particolareggiato dei lavori da eseguirsi nelle Calle dei Sarti, Zanchi e del Pozzo nel rione di Cittavecchia*, Planimetrija Konzervatorskog odjela u Rijeci, Rijeka
3. EKL, V. (1994.), *Živa baština – studije i eseji*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka
4. EMILI, I. (1967.-1971.), *Plan uređenja Starog grada*, Planimetrija Konzervatorskog odjela u Rijeci, Rijeka
5. FONTANA, V. (1999.), *Profilo di architettura italiana del Novecento*, Marsilio editori, Venecija
6. GLUHAK, A. (1993.), *Etimološki rječnik*, August Cesarec, Zagreb
7. GODOLI, E. (1989.), *Trieste*, Gius. Laterza&Figli Spa, Roma - Bari
8. GRASSI, P. (1904.), *Relazione intorno al progetto di regolazione ed ampliamento di città di Fiume*, Stabilimento tipo-litografico di E. Mohovich, Rijeka
9. HAUPTMANN, F. (1951.), *Od rimske Tarsatice do Hrvatsko-Ugarske nagodbe*, Matica hrvatska, Zagreb
10. KOBLE, G. (1896.), *Memorie per la storia delle liburniche città di Fiume*, Stabilimento Tipo-litografico Fiumano di E. Mohovich, Rijeka
11. LOZZI BARKOVIĆ, J. (1998.), *Paolo Grassi i regulacijski plan Rijeke iz 1904. godine*, „Vjesnik“, Državni arhiv, 40: 157-183, Rijeka
12. MAGAŠ, O. (2001.), *Urbani razvoj Rijeke*, Katalog izložbe: Arhitektura historicizma u Rijeci, Moderna galerija – Muzej moderne i suvremene umjetnosti 26. 07.-28. 10. 2001.: 60-97, Rijeka
13. MATEJČIĆ, R. (1988.), *Kako čitati grad*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka
14. SCHWALBA, R. (1999.), *Igor Emili*, Muzej grada Rijeke, Rijeka
15. STRAŽIČIĆ, N. (1998.), *Prapovijesne gradine na području grada Rijeke*, Sveti Vid III: 9-44, Rijeka
16. VISENTIN, G. (1984.), *Ghetto di Padova*, Libreria Gregoriana, Padova
17. ZUCCONI, G. (1889.), *Città contesa – Dagli ingegneri sanitari agli urbanisti (1855-1942)*, Editoriale Jaca Book SpA, Milano
18. *** (1873.), *Programma relativo per l'elaborazione di un piano generale di allargamento, regolazione e distribuzione della città di Fiume*, Tehnički ured JU-51, Državni arhiv, Rijeka
19. *** (1934.), *I piani per il risanamento della Cittavecchia*, „La Vedetta“, 26. 08., Državni arhiv, Rijeka
20. *** (1994.), *Provedbeni urbanistički plan Starog grada*, Zavod za prostorno planiranje i zaštitu čovjekovog okoliša, Rijeka
21. *** (1998.), *Stari grad moje mladosti (vremeplov 50-ih)*, Glosa, d.o.o. Rijeka

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

1. Državni arhiv, Rijeka
2. Konzervatorski odjel, Rijeka

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

SL. 1.	EKL, 1994: 162
SL. 2.	EKL, 1994: 148
SL. 3.	CARBONI, LADO, 1934.a
SL. 4.	*** 1998: 26-27
SL. 5.	CARBONI, LADO, 1934.b
SL. 6.	CARBONI, LADO, 1934.b
SL. 7., 12., 13.	Foto: D. Krizmanić, 2002.
SL. 8.	*** 1998: 25
SL. 9.	*** 1998: 34
SL. 10., 11., 14.	EMILI, 1967.-1971.

SAŽETAK

SUMMARY

GOMILA – NORTH-WESTERN PART OF RIJEKA'S OLD TOWN

ANALYSIS OF URBAN AND ARCHITECTURAL DEVELOPMENT OF GOMILA BETWEEN THE 18TH AND 19TH CENTURIES

In the early 18th century Rijeka underwent changes which had a significant impact on its urban image. In 1719 Rijeka and Trieste acquired the status of „free royal ports” followed by a remarkable development of shipping industry and commerce. Due to this fact the area within the town walls proved inadequate for housing needs and therefore the town spread outwards. Housing construction was regulated in the mid-century by a building plan called „Civitas Novae”. Urban expansion outside the town walls caused a decline of urban functions in the Old town during the 19th and particularly in the 20th century. Gomila is a north-western part of Rijeka's Old town whose construction was initiated in the mid 18th century after a feudal castle had been converted since the construction in this area was forbidden in the Middle Ages owing to the castle's proximity. In the 19th century Gomila developed as a remote settlement inhabited by peasants, fishermen and craftsmen. It grew up spontaneously with its peculiar network of streets, plots and houses so different than the block organization of the rest of

the Old town. One of the most important documents providing an insight into Gomila is a cadastral map of Rijeka made by Ignazio Rossi in 1841. In the late 19th and the early 20th centuries the entire Old town with Gomila went into a slow decline. In the mid 19th century the first regulation plans regarding urban sprawl of Rijeka were drawn up including the conversion and rehabilitation of the Old town. They aimed to improve its sanitary conditions and for this reason some houses had to be demolished. One of the first conversion and rehabilitation plans was made in 1859 aiming at a block transformation of housing complexes.

In 1873 the Engineering department of Rijeka opened a competition for the General regulation plan, territorial subdivision and urban spread of Rijeka. Owing to a bad geodetic survey of the terrain, this plan was never implemented. In 1904 a new plan of regulation and urban spread of Rijeka was drawn up by Paolo Grassi. The new concept of the Old town was based on a systematic layout of squares and the conversion of this area into a City featuring

luxurious apartment and office blocks. In 1934 a new rehabilitation plan of the Old town was made by Giovanni Carboni and Guido Lado but was actually never implemented. It was based on a reduced number of houses in the streets Calle dei Sarti, Calle dei Zanchi and Calle del Pozzo. After World War II a large number of residential buildings were demolished in the entire Old town, particularly in Gomila. One of the most important rehabilitation plans at that time was the one made by Igor Emili from 1967 to 1971.

All these plans offer an insight into the Old town and its integral but somewhat special area of Gomila. In 1994 a rehabilitation plan of the old town was put forward aiming at the reconstruction of Gomila and its street network. However, it was never put into effect.

Nowadays Gomila is a vacant lot used as a carpark with the building of Social security and a few dilapidated houses. Its reconstruction would make it an integral part of the Old town as well as a part of Rijeka's urban structure.

LADA TURATO

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

Mr.sc. **LADA TURATO**, dipl.ing.arh., rođena je 1967. godine u Splitu. Diplomirala je na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1991. i magistrirala 2003. godine s temom „Arhitektonsko-urbanistička analiza sjeverozapadnog dijela riječkog Starog grada”. Od 2001. godine zaposlena je u Konzervatorskom odjelu u Rijeci kao konzervator – stručni suradnik.

LADA TURATO, Dipl.Eng.Arch., M.Sc. born in Split in 1967. She graduated from the Faculty of Architecture, University of Zagreb in 1991 and got her Master of Science degree in 2003 with her thesis on „Architectural and Urban Analysis of North-western Part of Rijeka's Old Town”. Since 2001 she has been employed in the Conservation Department in Rijeka as a conservationist – staff associate.

